

Nr 524.

Av herr **Laurén**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 m. m.

Kungl. Maj:ts proposition nr 220 till innevarande års riksdag åsyftar bl. a. vissa förtydliganden och ändringar av det i kommunalskattelagen införda begreppet pensionsförsäkring. De ifrågavarande förslagen, vilka föranletts af en framställning ingiven av vissa försäkringsbolag, hava tagit sig uttryck i ändringar i lagens 32 och 46 §§ och anvisningarna till 31 och 32 §§ ävensom i ändringar i taxeförordningens 33 och 35 §§. Innebörden av dessa ändringar är bl. a. följande:

1:o försäkring avseende livsvarig livränta till annan efterlevande än änka och barn skulle icke räknas som pensionsförsäkring, för såvitt avgifterna för försäkringen icke erläggas på grund av tjänst;

2:o kapitalförsäkring, kombinerad med livränteförsäkring skulle räknas som pensionsförsäkring, även om kapitalförsäkringens belopp sammanlagt överstege 4 000 kronor, förutsatt liksom enligt nuvarande lag att dess belopp ej överstiger livräntans dubbla årsbelopp;

3:o vissa andra kombinationer av kapitalförsäkring och livränteförsäkring skulle under vissa villkor räknas som pensionsförsäkring.

Vad då först angår den ovan vid 1:o angivna förändringen må framhållas följande.

Enligt nuvarande lag råder en viss oklarhet i frågan, vilka överlevelseränteförsäkringar — allenast de till förmån för änka och barn tecknade eller jämväl de till förmån för andra efterlevande — äro att hänföra till pensionsförsäkring. 33 § stadgar sålunda rätt till avdrag från intäkt av tjänst för »avgifter, som den skattskyldige på grund av tjänst erlagt för egen eller efterlevande familjs pensionering» och i anvisning 1. till samma paragraf anges uttryckligen, att sådan pensionering kan avse jämväl andra efterlevande än änka och barn. 46 § 2 mom. 2) stadgar rätt till avdrag för »avgifter till allmänna pensionsförsäkringen och övrig pensionsförsäkring», vilka erläggas *annorledes* än på grund av tjänst. Enär varken i själva lagparagrafen eller i anvisningarna till densamma intet finnes, som tyder på att uttrycket »avgifter till pensionsförsäkring» skulle ifråga om efterlevande vara begränsat att gälla till förmån för änka och barn, och ej heller vedertaget språkbruk torde innebära dylik inskränkning, synes man alltså berättigad att draga den

slutsatsen, att »avgift till pensionsförsäkring» (i 46 §) har lika vidsträckt innebörd som »avgift för egen och efterlevande familjs pensionering» (i 33 §). Det enda som i lagen eller anvisningarna torde kunna giva stöd för en annan tolkning är en i anvisning 1. till 33 § gjord hänvisning till 46 §, i vilken hänvisning allenast talas om avgifter för »egen pensionsförsäkring» och »änke- och pupillförsäkring».

Vid fastställandet av formulär till blanketter för självdeklarationer m. m. (Sv. förf.saml. år 1928 nr 384) har emellertid Kungl. Maj:t tolkat kommunalskattelagens bestämmelser så, att som pensionsförsäkring, för vilken en person erlägger avgift annorledes än på grund av tjänst, icke räknas annan överlevelseränteförsäkring än änke- och pupillförsäkring. I anvisning nr 52 för ifyllandet av sagda blanketter förklaras nämligen pensionsförsäkring vara »sådan försäkring, enligt vilken livränta skall börja utgå vid viss ålder eller vid irakad varaktig arbetsoförmåga, samt änke- och pupillförsäkring; dock ej olycksfallsförsäkring».

I nu ifrågavarande avseende ansluter sig propositionen till sistnämnda anvisning. Det förtjänar emellertid framhållas, att pensionsförsäkring av andra efterlevande än änka och barn meddelas av ett flertal pensionsinrättningar — såväl där avgifter erläggas på grund av tjänst som där avgiftens erläggande är frivilligt — nämligen till förmån för änklingar, föräldrar, syskon och andra anhöriga, vilka för sin försörjning äro beroende av den försäkrades arbetsförtjänst. Då för dessa försäkringars behandling som pensionsförsäkringar tala i huvudsak samma skäl (lämplighet med avseende å beskattningens anordnande, sociala synpunkter) som de, varpå änke- och pupillförsäkringens hänförande dit grundats, anser jag, att begreppet pensionsförsäkring i kommunalskattelagen bör erhålla sådan utformning, att det otvetydigt omfattar all sådan överlevelseränteförsäkring, som avser pupillpensionering eller livsvariga livräntor.

Ehuru rent principiellt sett intet väsentligt torde vara att invända mot den ovan vid 2:o angivna förändringen, vilken är av tämligen ringa betydelse, synes den dock till förhindrande av missbruk vara i behov av en omarbetning. I sitt nuvarande skick skulle bestämmelsen nämligen möjliggöra ett omvandlande av livförsäkringsbolagens bestånd av kapitalförsäkringar till pensionsförsäkringar blott och bart genom deras komplettering med uppskjutna livräntor löpande med ett årsbelopp lika med kapitalförsäkringens halva belopp. Därest den ålder, från vilken den uppskjutna livräntan skulle börja utgå, sättes tillräckligt hög, kan den för denna komplettering erforderliga premiöförhöjningen bliva så liten — exempelvis en bråkdel av en procent — att den är utan praktisk betydelse. Det torde icke vara behövt att närmare utveckla de konsekvenser, vartill dessa möjligheter skulle kunna leda.

Däremot synas starka erinringar kunna göras mot den tredje förändringen, vilken innebär en avsevärd och principiellt sett betydelsefull utvidgning av begreppet pensionsförsäkring.

Innan jag går in på dessa erinringar, vill jag något uppehålla mig vid de allmänna reglerna för inkomstbeskattning i fråga om:

- a) pensionsförsäkring,
- b) kapitalförsäkring och
- c) icke försäkringsmässiga sparformer (insättningar på bank eller i spar-kassa, inköp av obligationer, placeringar i inteckningar m. m.)

I princip inkomstbeskattas alla sparformerna i samma grad, fastän på olika vägar:

a) Vid *pensionsförsäkring* råder avdragsrätt för insättningar (premier eller avgifter), försäkringsinrättningen är fri från beskattning av sparmedlens avkastning, men utgående pensioner, vilka i stort sett utgöra summan av insättningar och deras avkastning, beskattas hos pensionstagaren.

b) Vid *kapitalförsäkring* råder icke avdragsrätt för insättningar, dock med undantag för ett belopp intill 200 kr. för år, sparmedlens avkastning beskattas hos försäkringsinrättningen, men det utfallande försäkringsbeloppet är fritt från beskattning.

c) Vid de *icke försäkringsmässiga sparformerna* råder icke avdragsrätt för insättningar (eller andra medelsplaceringar), ägaren beskattas för sparmedlens avkastning; beskattning av uttagna sparmedel sker icke.

Det är uppenbart, att — med undantag för rätten till avdrag av 200 kronor i premier för kapitalförsäkring — sparmedlen i alla de angivna fallen inkomstbeskattas till såväl kapital som ränta; icke desto mindre blir beskattningseffekten högst olika. Störst blir den vid det icke försäkringsmässiga sparandet, betydligt mindre vid kapitalförsäkring och minst vid pensionsförsäkring. Dessa olikheter torde — bortsett från den ovannämnda avdragsrätten å 200 kr. årligen i premier för kapitalförsäkring — historiskt sett icke hava varit helt avsiktliga, utan torde orsaken till övervägande del vara att söka i *lämplighetssynpunkter med avseende å beskattningens anordnande*. Sålunda har det syntts lämpligt att beskatta en pension, vilken förfaller till betalning successivt under den tid försörjningsbehovet varar, på samma sätt som annan fortlöpande inkomst. Till undvikande av dubbelbeskattning har avdragsrätt införts för avgifterna för den ev. försäkring, på grund av vilken pensionen utgår, ävensom försäkringsinrättningen fritagits från beskattning av avkastningen å de uppsamlade sparmedlen. Beträffande kapitalförsäkringen har samma anordning ansetts mindre lämplig, dels emedan beskattning av ett stort, på en gång utfallande kapital skulle drabba alltför tungt med hänsyn till progressiviteten i beskattningen, dels emedan tillfälliga växlingar i skattesatserna skulle medföra osäkerhet och allt för stor ojämnhet i den enskildes beskattning. För kapitalförsäkringen har man därför föredragit att icke medgiva allmän avdragsrätt för premierna och att beskatta sparmedlens avkastning hos försäkringsinrättningen. Vad slutligen angår det icke försäkringsmässiga sparandet, har det fallit sig naturligt att dels icke medgiva avdrag för insättningar, dels beskatta ägaren för sparmedlens

*Olikheter
vid beskatt-
ningen av
olika spar-
former.*

avkastning, efter hand som sådan uppkommer, detta med hänsyn till att ägar-
ren till sparmedlen i regel med tämligen stor frihet kan förfoga över såväl
kapital som avkastning.

Undersöker man emellertid, i vad mån de ovannämnda olikheterna med
avseende å beskattningens effekt kunna anses hava sin motsvarighet i olik-
heter i det allmännas intresse av de tre sparformerna, finner man — enligt
mitt förmenande — att så verkligen i hög grad är förhållandet.

Gemensamt för alla sparformer är, att de bidraga till *kapitalbildningen*.
Ehuru denna egenskap uppenbarligen tillgodoser ett ingalunda oviktigt sam-
hällsintresse, har den dock icke ansetts utgöra tillräcklig grund för beredan-
det av särskilda fördelar med avseende å beskattningen. Mellan det försäk-
ringsmässiga och det icke försäkringsmässiga sparandet råder emellertid den
olikheten, att det förra till största delen *äsyftar trygghandet av en socialt
sett särskilt betydelsefull försörjning*, nämligen försörjningen på ålderdomen
och vid förtidig arbetsoförmåga samt de efterlevandes försörjning efter för-
sörjarens död, medan det senare sparandet i varje fall till en mera väsentlig
del torde hava andra syften. Det förstnämnda syftet motsvarar emellertid ett
allmänintresse av sådan karaktär, att det motiverar en förmånsställning i nu
ifrågavarande avseende. Att så är förhållandet torde framgå av inrättandet
av de sociala försäkringarna, vilket ju delvis skett med ekonomiska uppoff-
ringar från det allmännas sida. Vidare må nämnas, att det försäkringsmäs-
siga sparandets sociala syfte otvivelaktigt varit orsaken till införandet av
den ovannämnda avdragsrätten för livförsäkringspremier intill ett årligt
belopp av 200 kronor. Därest sålunda en förmånsställning ur beskattnings-
synpunkt kan anses berättigad för det försäkringsmässiga sparandet gent-
emot det icke försäkringsmässiga med hänsyn till det mera framträdande
försörjningssyftet hos det förra, följer också med logisk nödvändighet, att
det måste anses riktigt att med avseende å pensionsförsäkringen och kapital-
försäkringen giva den förra ett visst företräde framför den senare. Det är
nämligen oomtvistligt, att den förra tillgodoser mera renodlade försörjnings-
syften än den senare. Under det att pensionsförsäkringen — åtminstone om
man bortser från de obetydliga kapitalförsäkringsmoment, som enligt nu
gällande lagstiftning få ingå i en dylik försäkring och vilka huvudsakligen
avse att tillgodose de ökade behov av försörjningsmedel, som uppträda i
samband med övergången från lön till pension och vid dödsfall (skatter
och skulder, som belöpa på föregående tid, mången gång kostnader för flytt-
ning, begravning m. m.) — *uteslutande och direkt* tillgodoser ett försörjnings-
behov av ovannämnt slag, tryggar kapitalförsäkringen försörjningsbehovet
allenast på indirekt väg och medför *därjämte*, att det uppsamlade kapitalet
ej sällan disponeras *för helt andra syften* än tillfredsställandet av nämnda
behov. Sålunda utfaller kapitalförsäkringen mången gång till vuxna barn,
till andra anhöriga eller till icke närskylda, för vilka i regel intet försörj-
ningsbehov, som de ej själva förmå tillgodose, längre förefinnes. Ävenså

utfaller kapitalförsäkringen i icke ringa utsträckning till den försäkrade väsentligt tidigare än när behovet av försörjning på ålderdomen inträtt. Slutligen uttages kapitalförsäkringen i betydande utsträckning i förtid genom återköp, belåning eller förskott. Till belysande härav må nämnas, att c:a 200 milj. kronor, d. v. s. c:a sjättedelen av försäkringsbolagens sammanlagda premiereserver för kapitalförsäkring, äro placerade som lån eller förskott hos de försäkrade, och att på grund av återköp av försäkringar årligen utbetalas ett belopp av 9 å 10 milj. kronor. I nu berörda hänseenden framträder också *kapitalförsäkringens mindre effektivitet* med avseende å trygghandlet av den ur allmän synpunkt önskvärda försörjningen på ålderdomen, av de efterlevande etc. Inom pensionsförsäkringen, särskilt inom den mera rationellt bedrivna (pensionsstyrelsens, svenska personal-pensionskassans, de vanliga livförsäkringsbolagens rena livränteförsäkring etc.), är *faran för spar-kapitalets förtidiga förbrukande* genom återköp, belåning, förskott eller genom att det blir disponibelt på en gång nedbragt till ett minimum, varför denna försäkring bereder praktiskt taget *oförstörbart skydd för försörjningen*.¹ Det är givetvis nu anförda företräden hos pensionsförsäkringen med avseende å trygghandlet av en försörjning, som är anledningen till att socialförsäkringen genomgående är byggd på pensions- eller livränteförsäkringens grundval.

Att pensionsförsäkringen ur skattesynpunkt bör ställas gynnsammare än kapitalförsäkringen har ock av statsmakterna i viss mån beaktats, i det att vid den ändring i förordningen om arvsskatt och skatt för gåva, som beslöts föregående år, pensionsförsäkringen i motsats till kapitalförsäkringen helt fritogs från gåvobeskattnng.

Som en *sammanfattning* av det föregående kan sägas att, om också olikheterna i beskattningen av de tre olika sparformerna ursprungligen kommit till stånd på grund av

1) lämplighetsskäl med avseende å beskattningens anordnande, vissa andra skäl dock kunna anses giva det sakliga underlaget för de förefintliga olikheterna i beskattningens effekt, nämligen

2) de tre sparformernas mer eller mindre framträdande sociala syfte (trygghandlet av försörjningen på ålderdomen, vid varaktig arbetsoförmåga och för efterlevande), och

3) den större eller mindre effektiviteten vid tillgodoseendet av detta syfte.

¹ Sålunda verkställer pensionsstyrelsen återköp i de fall det årliga pensionsbeloppet understiger 6 kronor och svenska personal-pensionskassan medger återköp allenast i följande två fall:

1:o när en kvinnlig anställd ingår äktenskap och i samband därmed lämnar sin tjänst, och

2:o när avgiftsbetalningen avbrytes och fribrevet understiger ett årligt belopp av 120 kronor.

I förstnämnda fall äro därjämte återköpen begränsade till vad som motsvarar ett engångsvärde av 1000 kronor. Beträffande ett flertal under socialstyrelsens tillsyn stående pensionskassor ävensom vissa statliga och kommunala pensionsinrättningar förekomma dock återköp regeljärt i samband med upphörandet av den anställning, på grund av vilken den försäkrade varit medlem av pensionsinrättningen.

Med hänsyn till det ovan anförda kan den framställning, som departementschefen lämnar av olikheterna de olika beskattningssystemen emellan, ej anses fullt riktig. Han uttalar nämligen bland annat följande: »Jag anser mig böra framhålla, att det åtminstone för närvarande ej synes förefinnas något särskilt intresse för det allmänna att ur beskattningssynpunkt inpressa olika försäkringar under den ena eller den andra kategorien. Någon olikhet i beskattningens storlek i ena och andra fallet har ej åsyftats; om dylik förekommer, är den beroende på sådana omständigheter som progression, skattefria avdrag och dylikt, alltså omständigheter som ligga vid sidan av de nu ifrågavarande. Något skatteprivilegium för den ena eller andra formen föreligger ej.» Väl torde det vara riktigt, att — om man bortser från pensionsförsäkringens fritagande från gåvobeskattning — något avsiktligt gynnande av pensionsförsäkringen framför kapitalförsäkringen icke är för handen. Riktigheten av påståendet, att något skatteprivilegium för den ena eller andra formen icke föreligger, förutsätter emellertid enligt min mening, att *beskattningseffekten vid de båda systemen för pensionsförsäkringens och kapitalförsäkringens beskattning är åtminstone i stort sett densamma. Denna förutsättning torde icke vara för handen.* Enligt beräkningar, som företetts för mig, synas nämligen avsevärda skiljaktigheter förefinnas i effekten av systemen för beskattning av pensionsförsäkring och kapitalförsäkring, skiljaktigheter som enligt mitt förmenande likväl hava sin fullgiltiga motsvarighet i det olika sätt, varpå de tillgodose ovannämnda sociala intressen. Till belysande av den olika effekten av de tre ovannämnda beskattningssystemen må anföras följande exempel:

Om en 25-årig man erlägger en premie av 300 kronor för år för en ålderspension från 65 års ålder, blir under vissa förutsättningar det årliga beloppet av hans pension 4 817 kronor, om ingen som helst beskattning äger rum. Därest beskattning äger rum enligt vart och ett av de tre olika systemen, blir den totala beskattningseffekten under inbördes lika förutsättningar en minskning av hans (effektiva) pension med nedan angivna belopp:

Beskattningssystem	Beskattningseffekt (kr.)
pensionsförsäkringens	342
kapitalförsäkringens	565
övriga sparformers	1 457,

d. v. s. om beskattningseffekten vid pensionsförsäkringen betecknas med talet 100, blir den vid kapitalförsäkringen 165 och vid övriga sparformer 426. Beskattningseffekten är alltså i detta fall drygt 60 % kraftigare vid tillämpning av det system, som gäller för kapitalförsäkringen, än vid tillämpning av det för pensionsförsäkringen gällande systemet.

Göres samma beräkning under antagande av ett högre årligt premiebelopp, 500 kronor i stället för 300 kronor, bliva jämförelsetalen resp. 100, 164 och 345. Härav följer, att den relativa beskattningseffekten vid kapitalförsäkring

jämfört med den vid pensionsförsäkring är praktiskt taget densamma som i föregående exempel.

Ehuru jämförelsen mellan beskattningseffekten av de tre olika systemen torde förete avsevärda skiftningar i olika fall och under olika förutsättningar, torde de anförda exemplen giva en i stort sett riktig föreställning om storleksordningen av skiljaktigheterna i beskattningseffekt de olika systemen emellan.

Jag övergår nu till att söka bedöma de som pensionsförsäkringar föreslagna försäkringskombinationerna, dels med hänsyn till de i propositionen återgivna argumenten, dels ur de synpunkter, som ovan anförts beträffande olikheterna i de tre sparformernas beskattning.

De väsentliga argumenten för ett hänförande av de ifrågavarande försäkringskombinationerna till pensionsförsäkring återfinnas i försäkringsinspektionens skrivelse (sid. 114) och äro följande två: *I propositionen återgivna argument.*

a) en kombinerad kapital- och livränteförsäkring, vilken för försäkringstagaren måste te sig som en pensionsförsäkring, bör såvitt möjligt även vid beskattningen i sin helhet behandlas som dylik försäkring;

b) en uppdelning av en kombinerad försäkring på en kapitalförsäkring och en livränteförsäkring torde komma att leda till alltför stora komplikationer.

Gentemot det förre argumentet kan anföras, att huru försäkringen ter sig för försäkringstagaren till huvudsaklig del beror på det sätt, varpå försäkringsinrättningen eller dess ombud framlägger densamma för försäkringskandidaten. Det är uppenbart, att intrycket blir väsentligt olika, om man framställer en försäkring av ifrågavarande slag

1) som en kapitalförsäkring, där kapitalet i stället för att utbetalas på en gång fördelas på 20 år; för det fall, att den försäkrade ännu lever vid utgången av den tid, under vilken kapitalets utbetalning pågår, kompletteras försäkringen med en uppskjuten livränta, som därefter utgår under den försäkrades återstående livstid, eller

2) som en ålderspension med garanti för utbetalning av minst 20 års belopp för det fall att den försäkrade skulle avlida, innan han ännu hunnit uppbära livräntan under så lång tid.

Huru obetydligt steget från kapitalförsäkring till nu ifrågavarande försäkringskombination är, om man framställer den enligt 1) härovan, framgår därav att den uppskjutna livräntan — om pensionsåldern, såsom brukligt är, sättes till 65 år — ej ökar den årliga premien för försäkringen med mer än 1 à 2 %. (Enligt nedan nämnda livförsäkringsprospekt stiger premien per 1 000 kronor för en 30-åring från kronor 328:87 till allenast kronor 332:47, d. v. s. med 1,1 %.)

Beträffande det andra av de återgivna argumenten må anföras, att farhågorna för komplikationer av en behandling av de kombinerade försäkringarna på det logiskt mest riktiga sättet — nämligen en uppdelning på

de båda element, ur vilka de uppstått — synas mig överdrivna. Enär ett närmare angivande av karaktären av de åsyftade komplikationerna fullständigt saknas, är det svårt att här i detalj bemöta påståendet om dessa komplikationers höggradighet. Till stöd för min uppfattning vill jag dock framhålla, att livförsäkringsbolagen redan utöva verksamhet av båda slagen, d. v. s. dels verksamhet, som är fri från beskattning, dels verksamhet, som är skattskyldig, vadan i detta hänseende ingen komplikation uppstår. Vad angår besväret med uppdelningen av en försäkringskombination, är att märka, att uppdelning på skilda livförsäkringsbrev eller av ett och samma brev i skilda delar ävensom uppdelningar med avseende å registrering, reservberäkningar etc. redan nu torde förekomma i så avsevärd utsträckning, att det näppeligen skulle utgöra ett mera nämnvärt onus för bolagen att dela upp de blandade pensions- och kapitalförsäkringarna så mycket som erfordrades för deras fullt riktiga behandling ur skattesynpunkt. Det kan i detta sammanhang vara av intresse att taga del av efterföljande citat ur ett av livförsäkringsbolaget Valand år 1931 utgivet »Prospekt för inkomstförsäkring och pensionsförsäkring»:

»Enligt nu gällande skattelagstiftning äger skattskyldig rätt att i sin inkomstdeklaration göra avdrag intill fulla beloppet för de premier, som han erlägger för pension åt sig själv och sin maka. Då de premier, som erläggas för pension enligt efterföljande tabeller, även avse ett kapital, som utfaller oavsett om den pensionsförsäkrade lever eller ej, är emellertid icke hela premiebeloppet skattefritt. Upplysning angående storleken av de skattefria beloppen lämnas på begäran.

Pensionsförsäkring betraktad som sådan kan ej återköpas eller belånas men utbytes enligt bolagets grunder mot fribrev.

Men man kan också betrakta de i tabellerna 23 och 24 avsedda pensionsförsäkringarna som en sammanslagning av en vanlig inkomstförsäkring och en uppskjuten livränta och tillerkänna den mot inkomstförsäkringen svarande delen återköps- och lånevärde. Men i detta fall får den del av premien, som erlägges för inkomstförsäkringen, icke avdragas vid deklaration.»

Det framgår av citatet, att det nämnda bolaget icke ansett komplikationerna med en uppdelning vara större, än att bolaget t. o. m. erbjuder försäkringstagarna *valfrihet* emellan en uppdelning *antingen* mellan försäkring för ett kapital fördelat på 20 år och en uppskjuten livränta därefter *eller* mellan en livränta från pensionsåldern och de kapitalutbetalningar, vilka bliva en följd av garantin av de 20 årsbeloppen.

Att åtminstone en av de hörda myndigheterna, nämligen kammarrätten, i likhet med mig, icke känt sig övertygad av de nu behandlade argumenten, framgår av följande passus ur kammarrättens yttrande: »Kammarrätten utgår härvid ifrån, att de av försäkringsinspektionen befarade komplikationerna måste sägas fordra, att man övergiver tanken på ett uppdelningsförfarande av nyss antydd art. I saknad av närmare kännedom rörande dessa

komplikationers natur kan kammarrätten beträffande desamma icke uttala någon självständig uppfattning.» Härtill må fogas, att en av kammarrättens ledamöter förklarar, att skäl för saklig ändring av hithörande bestämmelser enligt hans mening icke visats föreligga.

Ur de ovan anförda synpunkterna på frågan om de olika sparformernas beskattning ter sig den nu ifrågavarande förändringen sålunda.

Med avseende å kombinationernas mer eller mindre framträdande syfte att trygga försörjningen på alderdomen, vid varaktig arbetsoförmåga och för efterlevande familj är det tydligt, att kombinationerna intaga en mellanställning mellan den vanliga pensionsförsäkringen och den rena kapitalförsäkringen. Om också de utbetalningar, som de kombinerade försäkringarna föranleda, i många fall komma att vara av alldeles samma natur som de vid den vanliga pensionsförsäkringen, är det dock uppenbart att i icke alltför ringa utsträckning utbetalningarna komma att svara mot andra syften (t. ex. när utbetalningarna ske till vuxna barn, till andra anhöriga eller till icke närskylda, för vilka i regel intet försörjningsbehov föreligger).

Även beträffande *effektiviteten* vid tillgodoseendet av nyssnämnda försörjningssyfte intaga kombinationerna en mellanställning mellan den vanliga pensionsförsäkringen och kapitalförsäkringen. Härvid torde klyftan mellan kombinationerna och pensionsförsäkringen vara avsevärd. Försörjningsskyddet för efterlevande hustru blir nämligen ofta ytterst bristfälligt. Sålunda lämnar den försäkringskombination, som i försäkringsinspektionens skrivelse behandlats under avdelning II 1) B — vilken torde vara den mest frekventa av de kombinationer, som skulle beröras av förslaget — skydd för hustrun under en tid av högst 20 år, försåvitt icke jämväl en överlevelseränta till förmån för hustrun tecknats. Den del av kombinationen, som skulle tillgodose de efterlevandes försörjningsbehov, har nämligen i detta — mycket vanliga — fall ren kapitalförsäkrings karaktär, så tillvida som den utgår oberoende av förmånstagarens livslängd. Huru olämplig som försörjningsförsäkring för efterlevande hustru kombinationen ifråga är, framgår av följande. Därest den försäkrade avlider före den ålder, då utbetalningarna på grund av försäkringen senast skulle börja, och vilken ålder vanligen torde vara 65 år, åtnjuter hustrun sin s. k. pension i allenast 20 år; efter denna tid upphöra utbetalningarna. Skulle mannen leva till 80 års ålder, får hustrun »pension» i 5 år, och skulle mannen uppå 85 års ålder, skulle ev. överlevande hustru ej få någon pension alls. Huru betydelsefull denna försäkringskombinationens egenskap är, framgår därav att *mer än hälften av alla änkor skulle, om denna kombination varit tecknad, under slutet av sin levnad lämnats utan försörjning genom försäkringen.*

Försäkringskombinationens mindre effektivitet som försörjningsförsäkring sammanhänger vidare med det påfallande svaga skydd, förslaget skulle innebära gentemot kapitalets förbrukande i förtid. Införandet i försäkringsavtalet av det stadgande, som förutsattes i lagförslaget, nämligen att »rätt till

Andra synpunkter på spörsmålet.

återköp eller belåning av försäkringen ej skall föreligga» etc., är uppenbarligen av ganska tvivelaktigt värde, enär det åtminstone icke formellt hindrar försäkringsbolaget att, i den utsträckning bolaget självt bestämmer, medge återköp, belåning etc. Huru förhållandena i detta avseende kunna komma att gestalta sig, därest det föreliggande förslaget skulle upphöjas till lag, undandraget sig ett bedömande, men kan man icke helt bortse från den fara, som föreligger för försörjningens spolierande genom att möjligheter till återköp eller belåning icke på effektivt sätt förhindras. Även må beaktas, att den nästan fullständiga frånvaron av försäkringsmoment hos nu ifrågavarande kombinationer, sedan försäkringsfall inträffat, undanröjer de tekniska hinder för återköp, belåning etc., som finnas vid försäkringar av livränta. Den föreslagna anordningen, att det utfallande återköpsbeloppet resp. premiereserven skall beskattas i händelse av återköp, torde näppeligen i tillräcklig grad motverka faran för försörjningsskyddets totala eller partiella spolierande genom en dylik transaktion. Genom anordningen ifråga torde sålunda icke heller i tillräcklig grad tillvaratagas det samhällsintresse, som — enligt vad ovan sagts — måste anses vara den reala grunden för pensionsförsäkringens gynnsammare beskattning. Ännu mera otillfredsställande är förslaget med avseende å belåningen. Därest en som pensionsförsäkring rubricerad försäkringskombination belånas, skulle nämligen enligt förslaget varken det erhållna lånebeloppet underkastas någon beskattning eller eljest några som helst konsekvenser med avseende å beskattningen uppstå för vare sig försäkringsbolaget eller försäkringstagaren. Det är f. ö. uppenbart, att frånvaron av påföljd av belåning kan direkt inbjuda till missbruk, i det att en försäkringstagare genom ett ändamålsenligt utnyttjande av belåningsmöjligheten mycket lätt kan helt undandraga sig den påföljd, som föreslagits för återköp, nämligen att han blir skattskyldig för det på grund av försäkringen utbetalda beloppet.

Skulle sålunda möjligheterna till att disponera själva kapitalet ej på fullt effektivt sätt avklippas, skulle därför försäkringskombinationerna ifråga i praktiken kunna utnyttjas som kapitalförsäkringar. Det synes alltså icke uteslutet,

1:o att försäkringarna skulle komma att i avsevärd utsträckning göras till föremål för belåning.

2:o att ej sällan de försäkrade och förmänstagarna komma att uttaga sitt tillgodohavande i form av kapital i stället för som pension.

Skulle utvecklingen gå i denna riktning, kunde följden bli, att — på grund av det ovan påvisade obetydliga steget mellan kapitalförsäkring och nu ifrågavarande kombinationer — kapitalförsäkringarna komme att till icke ringa del försvinna för att i stället bli inrangerade under skylten pensionsförsäkring.

I detta sammanhang må jämväl erinras om, att kapitalets oåtkomlighet torde hava varit den förutsättning, varpå livräntornas frihet från gävo beskattning till väsentlig del grundats.

På grund av vad ovan anförts synas mig övervägande skäl tala mot en utvidgning av begreppet pensionsförsäkring till att omfatta jämväl sådana försäkringskombinationer, som de i propositionen upptagna. Jag anser därför, att den i propositionen för vissa försäkringskombinationer föreslagna bestämmelsen, att de skola anses uppdelade på en kapitalförsäkring och en livränteförsäkring, bör utvidgas att omfatta alla kombinationer av kapital- och livränteförsäkring utom de som äro av den typ, som omförmäles i anvisning 1. till 31 § i nuvarande lag. En dylik lösning av frågan om försäkringskombinationernas beskattning synes jämväl motsvara den tankegång, varför kammarrätten givit uttryck i sitt ovan citerade yttrande.

Emellertid synes det mig som om det ej blott vore gentemot kapitalförsäkringen som ett förtydligande av begreppet pensionsförsäkring är behöfligt. Av minst lika stor vikt torde vara, att begreppet klarlägges gentemot det icke försäkringsmässiga sparandet. Detta spörsmål har nyligen aktualiserats därigenom att en vid ett större handelsföretag inrättad sparkassa genom viss ombildning för ett par år sedan (den 31 december 1929) erhållit registrering som pensionskassa enligt lagen om understödsföreningar. I själva verket utgör kassan ett mellanting mellan pensionskassa och sparkassa. Den utgiver visserligen pensioner såväl på ålderdomen, vid förtidig varaktig arbetsoförmåga och vid medlems död till den efterlevande familjen. Därjämte finnes emellertid möjlighet för en medlem att när som helst före inträffat pensionsfall uttaga totala beloppet av sina inbetalningar jämte därå upplupna räntor. Visserligen är denna möjlighet förknippad med villkoret, att medlemmen skall lämna den anställning, vilken är anledningen till hans medlemskap i kassan. Likaså är ett dylikt uttag i och för sig i regel en ganska dålig affär, enär den anställde därigenom går miste om vissa inbetalningar, som av företaget göras för hans räkning. Det må emellertid framhållas, att omsättningen bland personalen vid det ifrågavarande företaget torde vara stor, vilket medför, att institutets funktion av sparkassa är högst avsevärd och sannolikt fullt jämförlig med dess funktion av pensionskassa. Det genom denna kassas registrering som pensionskassa enligt understödsföreningslagen vunna prejudikatet synes vara av utomordentlig betydelse, i det att härigenom en verksamhet, som till övervägande del är att betrakta som sparkassa, lär kunna vinna registrering som understödsförening. Antag nämligen, att man bildar en pensionskassa, konstituerad på det sätt, att för envar medlem de gjorda inbetalningarna jämte upplupna räntor vid pensionsfalls inträffande omvandlas i en genast börjande livränta. Före pensionsfalls inträffande äger medlemmen rättighet att när som helst uttaga sitt tillgodohavande (insatser jämte räntor) ävensom att genom lön förfoga över tillgodohavandet. Det säger sig självt, att denna kassas utformning kan göras sådan, att överensstämmelsen med en sparkassa blir praktiskt taget huru stor som helst. Anledningen till att den ovannämnda sparkassan ombildades till pensionskassa var, att den tidigare drabbats av en högst betydande beskattning,

Pensionsförsäkringsbegreppets avgränsning i övrigt.

vilken man emellertid genom reformen ifråga helt kom ifrån. Enligt vad som för mig omförmålts, har åtgärden väckt ett icke ringa uppseende och man torde icke heller taga fel, om man uttalar en bestämd förmodan, att exemplet kommer att leda till efterföljd, och detta kanske i en utsträckning, som ingalunda blir ringa. Det är för övrigt lätt att förstå, att med den oerhörda skillnad i beskattningseffekt, som enligt ovan anförda exempel äro rådande mellan det skattesystem, som tillämpas för pensionsförsäkringen, och det för det icke försäkringsmässiga sparandet, lockelsen till en övergång från sparkassa till pensionskassa bör vara stark.

I detta sammanhang må jämväl erinras om den olikhet i beskattning, som råder mellan pensionsanstalter, som hava formen av försäkringsbolag, och de som icke äro bolag (understödsföreningar och stiftelser). Under det att de förra principiellt äro underkastade beskattning, äro de senare fria från sådan. Skillnaden är i vanliga fall endast rent formell, i det att pensionsanstalter, som äro bolag, endast äro skattskyldiga för den rörelse, som icke är att hänföra till pensionsförsäkring. Men — i det fall att pensionsanstalten jämväl upptager en rörelse av annan art än pensionsförsäkring — uppstår olikhet. Därest sålunda en pensionsanstalt, som är bolag, skulle upptaga en rörelse, som är identisk med den som bedrives av den ovan nämnda som understödsförening konstituerade, är det i varje fall synnerligen ovisst, huruvida den icke skulle komma att underkastas beskattning för en del av sin rörelse. Den nämnda rörelsen företer nämligen framträdande analogier med den, som bedrives av ränte- och kapitalförsäkringsanstalterna. Sistnämnda försäkringsinrättningars verksamhet ävensom insättningar i och utbetalningar från dessa skola emellertid enligt uttryckliga föreskrifter i kommunalskattelagen behandlas i huvudsaklig överensstämmelse med de regler, som gälla för kapitalförsäkring, varvid i förekommande fall det utfallande kapitalet tänkes omvandlat i en genast begynnande livränta.

Nu berörda motsättning kan uppenbarligen icke vara lycklig, då den kan medföra ett hämmande av pensionsförsäkringens utveckling under de mera konsoliderade och även i andra hänseenden mera tillfredsställande former, som pensionsanstaltens ställande under försäkringslagen och försäkringsinspektionens tillsyn medför. Det synes mig därför påkallat att till prövning upptaga jämväl frågan om ett likställande ur skattesynpunkt av alla pensionsanstalter. Det förtjänar erinras om att vid antagandet av nuvarande kommunalskattelag understödsföreningarnas skattefrihet av första särskilda utskottet 1927 tillstyrktes att gälla allenast tills vidare.

Av det ovan sagda framgår bl. a.,

1:o att effekten av de i bruk varande systemen för olika sparformers beskattning ej kan anses vederbörligen utredd och

2:o att på grund härav oklarhet måst anses vara rådande angående den lämpliga avgränsningen av begreppet pensionsförsäkring i kommunalskattelagens mening.

Innan någon ändring av gällande bestämmelser angående beskattningen av olika sparformer sker, synes det mig därför lämpligt, att förenämnda spörsmål göras till föremål för en klarläggande utredning. Denna torde kunna anförtras åt finansdepartementets skatteberedning.

På grund av vad ovan sagts, får jag härmed föreslå, att riksdagen behagade

dels avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 220 i de delar, som angå kommunalskattelagens 32 och 46 §§ och anvisningarna till 31 och 32 §§ ävensom taxeringsförordningens 33 och 35 §§,

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående effekten av de i bruk varande systemen för olika sparformers beskattning ävensom den lämpliga avgränsningen av begreppet pensionsförsäkring i kommunalskattelagens mening.

Stockholm den 6 april 1932.

Erik Laurén.
